

УДК 37.09

DOI <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-6.03>

ДИСЦИПЛІНА «ЕКСТРЕНА ТА НЕВІДКЛАДНА ДОПОМОГА В КЛІНІЦІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ» ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 222 «МЕДИЦИНА»

Дубовенко Зоя Олексіївна

кандидат медичних наук,

асистент кафедри внутрішньої медицини № 3

Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Scopus author ID: 6506614615

Лехніцька Світлана Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

ORCID ID: 0000-0002-9178-7069

Scopus author ID: 57218659917

Стаття присвячена дослідженню необхідності включення дисципліни «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини» у навчальний план при формуванні індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти спеціальності 222 «Медицина». Вивчення дисципліни «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини» є надзвичайно важливим для майбутніх лікарів, оскільки вона забезпечує необхідні знання та навички для діагностики і лікування пацієнтів, які перебувають у критичному стані.

Екстрена і невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини є одним із найважливіших аспектів практичної медицини. Даний вид допомоги охоплює широкий спектр патологій, що потребують негайного медичного втручання для запобігання серйозним ускладненням або навіть летальним наслідкам. В умовах сучасного швидко змінюваного медичного середовища знання та вміння надавати допомогу при невідкладних станах стає життєво необхідним для лікарів усіх спеціальностей. Особливо важливо це для спеціалістів, які працюють у галузі внутрішньої медицини, де невідкладні стани можуть виникати в будь-який момент.

Із повномасштабним вторгненням країни-агресора на територію України екстрена і невідкладна допомога набуває особливого значення і потребує забезпечення даного напрямку висококваліфікованими фахівцями. Воєнні конфлікти створюють нові виклики для системи охорони здоров'я, і забезпечення оперативності та ефективності надання медичної допомоги може врятувати багато життів, зменшувати наслідки поранень, та сприяти швидкому відновленню поранених і травмованих. Відповідно, одним із важливих аспектів, що сприятиме роботі з надання пацієнтам невідкладної і екстреної допомоги, є формування вмінь у майбутнього фахівця щодо раннього виявлення і надання своєчасної допомоги, а отже, необхідне визначення анамнезу, проведення відповідних обстежень і визначення потенційної загрози для життя пацієнта. Об'єктом діяльності екстреної та невідкладної допомоги в клініці внутрішньої медицини є надання швидкої допомоги пацієнтам, які страждають від раптових і загрозливих для життя станів, що потребують негайного втручання. В умовах сьогодення актуальним як ніколи є завдання забезпечення академічної підготовки з фундаментальних і клінічних дисциплін та підготовки здобувачів вищої медичної освіти до професійної діяльності, що вимагатиме вміння швидко оцінювати ситуацію, правильно проводити первинну діагностику та організовувати першу допомогу. Невідкладні стани можуть охоплювати різноманітні патології внутрішніх органів, як серцево-судинні (інсульт, інфаркт міокарда), дихальні (асфіксія, гострий респіраторний дистрес-синдром), так і гастроентерологічні, ендокринологічні, токсикологічні та інші стани. Отже, знання, набуті в межах вивчення дисципліни «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини» є надзвичайно важливою частиною навчання та практики лікарів, що забезпечить надання своєчасної медичної допомоги для збереження життя пацієнта або попередження важких ускладнень.

Ключові слова: екстрена та невідкладна допомога, клініка внутрішньої медицини, невідкладні стани, академічна підготовка, первинна діагностика.

Dubovenko Z. O., Lekhnitska S. I. The discipline “The Urgent and emergency care in the clinic of internal medicine” as an important component of the training of applicants for higher education of the specialty 222 “Medicine”

The article is devoted to the study of the need to include the discipline “Emergency and emergency care in the clinic of internal medicine” in the curriculum in the formation of the individual educational trajectory of applicants for higher education specialty 222 “Medicine”. Studying the discipline “Emergency and emergency care in the clinic of internal medicine” is extremely important for future doctors, as it provides the necessary knowledge and skills for the diagnosis and treatment of patients in critical condition. Emergency and emergency care in the clinic of internal medicine is one of the most important aspects of practical medicine. This type of care covers a wide range of pathologies requiring immediate medical intervention to prevent serious complications or even deaths. In today’s rapidly changing medical environment, knowledge and ability to provide care in emergencies is becoming vital for doctors of all specialties. This is especially important for specialists working in the field of internal medicine, where emergencies can occur at any time. With the full-scale invasion of the aggressor country into the territory of Ukraine, emergency and emergency assistance is of particular importance and requires the provision of this direction by highly qualified specialists. Military conflicts create new challenges for the health care system, and ensuring the efficiency and efficiency of medical care can save numerous lives, reduce the consequences of injuries and facilitate the rapid recovery of the wounded and injured. Accordingly, one of the important aspects that will contribute to the work of providing patients with emergency and emergency care is the formation of skills in the future specialist in early detection and timely care, and therefore requires the determination of the history, the necessary examinations and the identification of a potential threat to the patient’s life. The object of the activity of emergency and emergency care in the clinic of internal medicine is the provision of emergency care to patients suffering from sudden and life-threatening conditions requiring immediate intervention. In the current conditions, the task of providing academic training in fundamental and clinical disciplines and preparing applicants for higher medical education for professional activity is more relevant than ever, which will require a quick assessment of the situation, correct primary diagnosis and organization of first aid. Emergencies can cover a variety of pathologies of internal organs, both cardiovascular (stroke, myocardial infarction), respiratory (asphyxia, acute respiratory distress syndrome), and gastroenterological, endocrinological, toxicological and other conditions. Therefore, the knowledge acquired within the study of the discipline “Emergency and emergency care in the clinic of internal medicine” is an extremely important part of the training and practice of doctors, which will ensure the provision of timely medical care to save the patient’s life or prevent serious complications.

Key words: urgent and emergency care, clinic of internal medicine, medical emergencies, academic training, primary diagnosis.

Постановка проблеми та її актуальність.

Проблема надання екстреної і невідкладної допомоги хворим/постраждалим є достатньо гострою в будь-якому суспільстві у будь-якій країні. Але особливої гостроти вона набуває у контексті розгортання повномасштабної війни на території України, оскільки у цій ситуації рятувальники/медики можуть мати справу з наслідками як ураження різними видами зброї (артилерійською, ракетною, ядерною, хімічною, бактеріологічною тощо), так і дії різних зовнішніх факторів, які є наслідком руйнувань, спричинених під час вибухів великих промислових підприємств, об’єктів ядерної енергетики, згорання складів з різноманітною продукцією (хімічною, вибуховою тощо). У результаті це може призвести до отруєнь різного ступеня тяжкості токсичними хімікатами, технічними рідинами, димом, чадним газом, що спричинять появу гострої терапевтичної патології (загострення хронічних захворювань або маніфестацію якоїсь нової хвороби, або виникнення якогось гострого стану), у поєднанні з інфекційними ускладненнями і виникненням психоневрологічних розладів. Також не варто забувати про

інші зовнішні причини, що призводять до виникнення у пацієнтів невідкладних станів. Такими можуть бути патології внутрішніх органів, зокрема серцево-судинні (інсульт, інфаркт міокарда), дихальні (асфіксія, гострий респіраторний дистрес-синдром), гастроентерологічні і ендокринологічні порушення. Також до травматичних факторів належать нещасні випадки, дорожньо-транспортні пригоди, насильницькі дії, умисні ушкодження тощо.

Збільшення кількості пацієнтів з невідкладними станами, зокрема внаслідок воєнних дій на території України, зумовлює актуальність дисципліни «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини» як важливого складника професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 222 «Медицина», які забезпечуватимуть надання своєчасної медичної допомоги для збереження життя пацієнта або попередження тяжких ускладнень.

Аналіз досліджень і публікацій. Екстрена медична допомога під час воєнного стану стає критично важливою. У періоди активних воєнних дій швидке реагування та термінові дії медичних

працівників можуть зберегти життя, забезпечити належний догляд за пораненими та хворими. Швидка реакція, належна евакуація та доступ до медичних ресурсів – ключові фактори зниження ризиків та збільшення шансів на збереження життя і одужання.

До зовнішніх факторів, що можуть спричинити виникнення невідкладних станів, можна віднести нераціональне харчування, неправильний спосіб життя, шкідливі умови праці і проживання, психоемоційні навантаження або стресові ситуації, зловживання шкідливими для організму речовинами. До внутрішніх факторів зараховуємо перенесені хвороби серцево-судинної, дихальної, сечовидільної, травної, опорно-рухової, ендокринної, імунної і нервової систем, а також набуті хронічні захворювання. До цього можна додати ще деякі фактори: природні катаклізми, екологічні катастрофи, воєнні дії, у зв'язку з якими погіршується якість повітря, води і харчових продуктів, а також зміну клімату, епідемії вірусних захворювань, соціальну нерівність [4, с. 23]. Відповідно, потрібне удосконалення наявних і розроблення нових методів діагностики, профілактики й лікування найбільш поширених невідкладних станів, зокрема ішемічної хвороби серця, артеріальної гіпертензії, серцевої недостатності, порушень ритму серця, вивченню лікування яких присвячені дослідження О.В. Коркушка, В.Ю. Жарінової, Л.М. Єна, Г.І. Слободяник, І.С. Зозулі, А.О. Волосовця, Т.В. Коса, О.Н. Литвинова, А.В. Токаря, Д.М. Котко, Ю.Т. Ярошенка, В.Б. Шагила та ін.; захворювань системи дихання (О.В. Коркушко, Л.О. Іванов, Е.О. Асанов, М.Д. Чеботарьов), шлунково-кишкового тракту (О.В. Коркушко, Д.М. Якименко, В.П. Терещенко та ін.), порушень мозкового кровообігу.

Мета статті – актуалізувати необхідність вивчення алгоритму дій медичних працівників, спрямованих на порятунок життя та здоров'я людини, яка перебуває у невідкладному стані, спричиненому хворобою чи травмою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Невідкладна медична допомога – це вид медичної допомоги пацієнтам чи потерпілим, стан яких розцінюється як невідкладний, тобто загрожує життю людини або може спричинити значне погіршення її здоров'я в разі відсутності або запізненого надання адекватної медичної допомоги. На невідкладну медичну допомогу покладені такі завдання: надання своєчасної (до 10 хв у місті й до 20 хв у сільській місцевості від моменту звернення) кваліфікованої первинної медичної допомоги безпосередньо на місці події та під час транспортування хворих і потерпілих у випадках виникнення небезпечних для життя станів; транспортування до лікувально-профілактичних закладів хворих (крім хворих інфекційного профілю, потерпілих і породілей), стан яких потре-

бує надання термінової стаціонарної допомоги і медичного спостереження під час транспортування; участь у ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій [6, с. 3].

Станами, що несуть загрозу здоров'ю і життю людини, є:

1) з боку серцево-судинної системи: зупинка серця, гостра серцева недостатність (серцева астма, набряк легень, тромбоемболія легеневої артерії), гіпертензивний криз, артеріальна гіпотензія, гострий коронарний синдром, важкі порушення серцевого ритму і провідності (пароксизмальна тахікардія, пароксизмальна тахісistolічна форма фібриляції передсердь, фібриляція шлуночків, повна атріовентрикулярна блокада, часті політопні, групові і ранні екстрасистоли), колапс, кардіогенний шок;

2) з боку дихальної системи: гостра дихальна недостатність II–III ступеня (виражений бронхоспазм, астматичний статус, токсичний набряк легень, парез і параліч дихання, масивний випітний плеврит, двобічна зливна пневмонія, напружений пневмоторакс), легеневі кровотечі і кровохаркання;

3) з боку травної системи і черевної порожнини: гострий холецистит, гострий панкреатит, гострі шлунково-кишкові кровотечі, гострий апендицит, перитоніт, травми живота, перфорація виразки шлунка і дванадцятипалої кишки;

4) з боку сечовидільної системи: ниркова колька, уросепсис, гостра ниркова недостатність, гостра затримка сечовипускання;

5) з боку нервової системи: гостра гіпертензивна енцефалопатія, геморагічний і ішемічний інсульт, травми черепно-мозкові і хребта, переломи кісток черепа, синкопальні стани, менінгіти, енцефаліти, больові синдроми у хребті, судомний синдром, психічні розлади;

6) травми грудної клітки, переломи ребер, кісток таза і кінцівок;

7) травми очей і ЛОР-органів;

8) акушерська й екстрагенітальна патологія вагітних, маткові кровотечі;

9) коматозні стани (при ендокринних захворюваннях, церебральна);

10) шок (анафілактичний, опіковий, септичний, больовий, при синдромі тривалого здавлювання тощо);

11) ушкодження, що виникли при дії високих і низьких температур;

12) гострі отруєння (хімічні речовини, харчові продукти, медикаменти, укуси комах і змій);

13) електротравма, удар блискавки [10, с. 17].

Вирішення вказаних проблем потребує підготовки фахівців зі сформованими необхідними компетентностями, зокрема з такої дисципліни, як «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини».

Під час викладання дисципліни «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини» звертається увага здобувачів вищої освіти на основний перелік синдромів і симптомів захворювань, невідкладних і фізіологічних станів та захворювань, що потребують особливої тактики ведення пацієнтів, а також лабораторних та інструментальних досліджень і медичних маніпуляцій. Особлива увага приділяється вивченню стандартів невідкладного лікування на догоспітальному та госпітальному етапах, вторинної профілактики, клінічних проявів та зміні лабораторних показників, критеріїв діагностики, постановки диференційного діагнозу, ускладнень. Також наголошується, що надання екстреної та невідкладної допомоги нерозривно зв'язане з такими важливими у роботі медичного працівника поняттями, як деонтологія й емпатія. Окрім вивчення методів клінічного обстеження пацієнта (опитування (збір скарг, з'ясування анамнезу захворювання й історія життя, опитування за органами і системами), фізикальне обстеження (візуальне обстеження, загальний огляд, пальпація, перкусія, аускультация), методів обстеження, таких як лабораторні й інструментальні), здобувачу вищої освіти необхідно опанувати принципи медичної деонтології та лікарської етики (відносин між пацієнтом і лікарем, лікарем і медичним персоналом, лікарем і родичами пацієнта, зацікавленими організаціями (наприклад, органами соціального страхування) [5, с. 222].

Для надання якісної допомоги також важливим є формування в межах вивчення дисципліни у здобувачів вищої освіти здатності до розуміння емоційної мови, психологічного стану і переживання пацієнта, тобто емпатії. Емпатія є важливим чинником формування поведінки, що спрямована на надання допомоги [4, с. 25].

Висновки. Під час підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 222 «Медицина» необхідно акцентувати увагу на вивченні стандартів невідкладного лікування на догоспітальному та госпітальному етапах, вторинної профілактики, клінічних проявів та зміні лабораторних показників, критеріїв діагностики, постановки диференційного діагнозу, ускладнень. Формуванню знань та навичок, необхідних для надання першої допомоги, швидкої та ефективної діагностики та лікування в умовах критичних ситуацій, коли кожна хвилина має значення для порятунку життя пацієнта, сприяє дисципліна «Екстрена та невідкладна допомога в клініці внутрішньої медицини». Досконале знання причин, етапів і стадій розвитку, можливих варіантів клінічних проявів станів, що несуть загрозу здоров'ю і життю людини, знання алгоритмів надання допомоги, вміння миттєво впроваджувати тактику допомоги і призначити своєчасне і адекватне лікування є надважливим в умовах повномасштабної війни в Україні, коли причинами гострих невідкладних станів можуть бути комбіновані ураження, що значно обтяжує ситуацію.

Література:

1. Використання показників жорсткості та енергетики міокарда як маркерів старіння серцево-судинної системи / Л.А. Бодрецька та ін. *Фізіологічний журнал*. 2022. Т. 68. № 4. С. 3–10.
2. Гладун О. Вплив російсько-української війни на демографічну ситуацію в Україні. *Вісник Національної академії наук України*. 2024. № 5. С. 50–54.
3. Діагностика та лікування мігрені в загальній практиці. *Здоров'я України*. 2023. № 11 (547). С. 19.
4. Дубовенко З., Лехніцька С. Дисципліна «Геронтологія та геріатрія» як вагомий складник підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 222 «Медицина». *Природнича освіта та наука*. 2024. № 3. С. 22–26.
5. Дубовенко З., Лехніцька С., Яцишин І. Пропедевтичний підхід як визначальний фактор забезпечення міждисциплінарної інтеграції в освітньому процесі студентів-медиків. *The main directions of the development of scientific research* : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції. 2023. С. 221–223.
6. Зозуля І.С., Волосовець А.О. Невідкладна медична допомога. Київ, 2021. URL: <https://esu.com.ua/article-72730>.
7. Маньковський Б., Соколова Л., Катеренчук В.І. Сучасний підхід до деінтенсифікації лікування цукрового діабету. *Здоров'я України*. 2023. № 9 (545). С. 9–10.
8. Орос М.М. Когнітивні порушення як наслідок прямого впливу COVID-19 на нервову систему. *Ліки України*. 2023. № 3 (269). С. 33–37.
9. Романенко М.С., Синьок Л.Л., Півень Л.В. Неінвазивна оцінка мікроелементного забезпечення організму літніх людей (інформ. лист). Київ : ДУ «Ін-т геронтології ім. Д.Ф. Чеботар. НАМНУ», 2022. 4 с.
10. Слободяник Г.І. Екстрена та невідкладна медицина. Перша долікарська та лікарська допомога : підручник. Київ, 2021. 168 с.
11. Хаустова О.О., Лещук І.В. Понад рік війни та втрат: відродження з попелу горя для творення нового життя. *Український медичний часопис*. 2023. № 1 (153). С. 43–50.

References:

1. Bodretska, L. A., Shapovalenko, I. S., Antoniuk-Shchekhlova, I. A., Bondarenko, O. V., Naskalova, S. S., & Shatylo, V. B. (2022). Vykorystannia pokaznykiv zhorstkosti ta enerhetyky miokarda yak marker starinnia sertsevo-sudynnoi systemy [Using measures of stiffness and energy of the myocardium as a marker of cardiovascular aging]. *Fiziologichnyi Zhurnal – Journal of Physiology*, 68(4), 3–10. [In Ukrainian].

2. Gladun, O. (2024). Vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny na demohrafichnu sytuatsiiu v Ukraini [The impact of the Russian-Ukrainian war on the demographic situation in Ukraine]. *Visnyk NAN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, (5), 50–54. [In Ukrainian].
3. Diahnostyka ta likuvannya mihreni v zahalnoi praktytsi [Diagnostics and treatment of migraine in general practice]. (2023). *Zdorov'ia Ukrainy – Health of Ukraine*, 11(547), 19. [In Ukrainian].
4. Dubovenko, Z., & Lekhnitska, S. (2024). Dytsyplina “Herontolohiia ta heriatriia” yak vahomyi skladnyk pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity spetsialnosti 222 “Medytsyna” [The discipline “Gerontology and Geriatrics” as an important component of the training of applicants for higher education in the specialty 222 “Medicine”]. *Pryrodnycha Osvita ta Nauka – Natural education and science*, 3, 22–26. [In Ukrainian].
5. Dubovenko, Z., Lekhnitska, S., & Yatsyshyn, I. (2023). Propedeutychnyi pidkhid yak vyznachalny faktor zabezpechennia mizhdytsyplinarnoi intehratsii v osvitnomu protsesi studentiv-medykiv [Propaedeutic approach as a determining factor in ensuring interdisciplinary integration in the educational process of medical students]. *XV Mizhnarodna Naukovo-Praktychna Konferentsiia “The Main Directions of the Development of Scientific Research” – XV International Scientific and Practical Conference “The Main Directions of the Development of Scientific Research”*, 221–223. [In Ukrainian].
6. Zozulia, I. S., & Volosovets, A. O. (2021). Nevidkladna medychna dopomoha [Medical Emergencies]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-72730> [In Ukrainian].
7. Mankovskyi, B., Sokolova, L., & Katerenchuk, V. I. (2023). Suchasnyi pidkhid do deintensyfikatsii likuvannya tsukrovoho diabetu [Modern approach to deintensification of diabetes treatment]. *Zdorov'ia Ukrainy – Health of Ukraine*, 9(545), 9–10. [In Ukrainian].
8. Oros, M. M. (2023). Kohnityvni porushennia yak naslidok priamoho vplyvu COVID-19 na nervovu systemu [Cognitive impairment as a consequence of the direct impact of COVID-19 on the nervous system]. *Liky Ukrainy – Medicines of Ukraine*, 3(269), 33–37. [In Ukrainian].
9. Romanenko, M. S., Synieok, L. L., & Piven, L. V. (2022). Neinvazyvna otsinka mikroelementnoho zabezpechennia orhanizmu litnikh liudei (Inform. lyst) [Non-invasive assessment of the microelement supply of the body of the elderly (information sheet)]. *DU “Instytut Herontolohii im. D. F. Chebotarova NAMNU”*. [In Ukrainian].
10. Slobodianik, H. I. (2021). *Ekstrena ta nevidkladna medytsyna. Persha dolikarska ta likarska dopomoha: Pidruchnyk* [Emergency medicine. First Aid and Medical Aid: Textbook]. [B.v.]. [In Ukrainian].
11. Khaustova, O. O., & Leshchuk, I. V. (2023). Ponad rik viiny ta vtrat: Vidrodzhennia z popelu horia dlia tvorennia novoho zhyttia [More than a year of war and loss: rebirth from the ashes of grief to create a new life]. *Ukrainskyi Medychnyi Chasopys – Ukrainian Medical Journal*, 1(153), 43–50. [In Ukrainian].